

NECROPOLA DIN SECOLUL IV E.N. DE LA MIORCANI (JUD. BOTOȘANI)

I. IONIȚĂ

Cercetările arheologice efectuate în zona de nord a Moldovei în ultimele decenii au oferit numeroase și importante descoperiri datînd din vremea migrației popoarelor (secolele III—V e.n.). Dintre acestea, amintim așezarea dacică din secolele II—III e.n. de la Cucorăni-Medeleni¹, necropola dacică din aceeași perioadă de la Zvoriștea², cimitirele sarmatice de la Trușești³, Pogorăști și Broscăuți⁴, așezările aparținînd culturii Sîntana de Mureș din vremea migrației goților (secolul IV e.n.) de la Corlăteni⁵, Botoșani⁶, Trușești și Ionășeni⁷, precum și necropolele corespunzătoare de la Miorcani, Nichiteni și Hănești⁸. De asemenea, prin valoarea sa deosebită, merită a fi menționat aici cimitirul din secolul V e.n. de la Botoșani — Dealul Cărmidăriei⁹. La așezările și necro-

¹ Silvia Teodor și Simeon Rață, *Așezarea din secolele II—III e.n. de la Medeleni-Cucorăni*, în *Studii și Materiale*, I, Suceava, 1969, p. 37—42; Silvia Teodor, *Săpăturile de la Cucorăni-Medeleni*, în *Arh. Mold.*, VIII, 1975, p. 139—151.

² M. Ignat, *Necropola de la Zvoriștea*, în *SCIV*, 21, 4, 1970, p. 675—682.

³ Șantierul Valea Jijiei, în *SCIV*, 3, 1952, p. 83; M. Petrescu-Dîmbovița, *Șantierul Trușești*, în *SCIV*, 4, 1—2, 1953, p. 27—28; idem, *Șantierul arheologic Trușești*, în *SCIV*, 5, 1—2, 1954, p. 18—19.

⁴ Ion Ioniță, *Noi descoperiri sarmatice pe teritoriul Moldovei*, în *Arh. Mold.*, II—III, 1964, p. 311—325.

⁵ Ion Nestor și colab., *Activitatea șantierului de săpături arheologice Iași — Botoșani — Dorohoi*, în *SCIV*, 1, 1, 1950, p. 32; idem, *Săpăturile de pe șantierul Valea Jijiei (Iași — Botoșani — Dorohoi) în anul 1950*, în *SCIV*, 2, 1, 1951, p. 73, 74; Șantierul Valea Jijiei, în *SCIV*, 3, 1952, p. 93.

⁶ N. Zaharia, Em. Zaharia și S. Rață, *Sondaajul arheologic de la Botoșani — Dealul Cărmidăriei*, în *Materiale*, VII, 1961, p. 461—469.

⁷ M. Petrescu-Dîmbovița, *Șantierul arheologic Trușești*, în *SCIV*, 6, 1—2, 1955, p. 172, 177, 178.

⁸ Informații asupra săpăturilor de la Nichiteni și Hănești ne-au fost furnizate de către Em. și N. Zaharia, cărora le aducem sincere mulțumiri.

⁹ N. Zaharia și Em. Zaharia, *Contribuții la cunoașterea culturii materiale din secolul al V-lea e.n. din Moldova în lumina săpăturilor de la Botoșani*, în *Arh. Mold.*, VI, 1969, p. 167—178.

poalele amintite, cercetate sistematic prin săpături, se adaugă numeroase alte locuri cu așezări și necropole semnalate cu prilejul cercetărilor de suprafață, prin care s-a completat substanțial harta arheologică a acestei zone geografice, intens populată în perioada de început a epocii migrațiilor¹⁰.

Necropola de la Miorcani (com. Rădăuți-Prut, jud. Botoșani) a fost descoperită în anul 1966, cu ocazia lucrărilor de construcție a unui dig la locul numit „Iazul Mare” sau „Izvorul Lupului”, când au fost distruse un număr de aproximativ opt-zece morminte. O parte din materialele descoperite în aceste morminte au fost salvate de către prof. Arcadie Mihăescu și se află în prezent la muzeul școlar din Miorcani.

Între anii 1966—1973, pe locul respectiv au fost efectuate săpături, finanțate de către Institutul de istorie și arheologie „A. D. Xenopol” din Iași și de către Muzeul județean de istorie din Botoșani, descoperindu-se 134 morminte. Deși necropola nu a fost încă dezvelită în întregime, numărul mare de morminte și inventarul foarte bogat din cuprinsul lor permit unele aprecieri importante cu privire la perioada istorică din care datează acest complex arheologic.

Din cele 134, numai 13 morminte erau de incinerare, ceea ce reprezintă circa 10% din totalul de morminte. Adâncimea lor este destul de mică și anume între 0,30—0,65 m. În 12 morminte oasele calcinate fuseseră puse în urnă, de obicei un vas zgrunțuros; patru urne erau acoperite cu un fragment dintr-un al doilea vas. Într-un singur mormint oasele arse erau puse direct în groapă. Chiar dacă unele din aceste morminte, aflate la mică adâncime, au putut fi distruse prin lucrările agricole ulterioare, disproporția evidentă dintre cei 13 incinerati și cei 121 înmuati rămâne totuși foarte mare, putându-se formula concluzia că ritualul practicat cu predilecție de populația care și-a îngropat semenii în acest cimitir era înmuatia.

Mormintele de înmuatie sînt mult mai adînci decît cele de incinerare. Este adevărat că 20 morminte aveau adîncimea de numai 0,40—0,60 m, dar ele reprezintă doar 16% din numărul total de înmuati. Restul de 121 morminte se găsesc la o adîncime cuprinsă între 0,65—1,70 m, trei morminte aflîndu-se în mod excepțional la 2 m, 2,30 m și 2,80 m adîncime.

Orientarea gropilor de morminte este foarte diferită: 37 morminte sînt orientate cu capul la N și picioarele la S, direcție pe care am putea-o considera ca fiind principală. Marea majoritate a mormintelor au însă o deviere mai mare sau mai mică de la această direcție, avînd o orientare de la NE spre SV, sau de la NV spre SE. Această deviere în orientare nu este totdeauna lipsită de importanță. Astfel, dacă mormintele cu devieri minime de orientare ar putea fi incluse în aceeași grupă cu mormintele orientate N—S, acelea cu devieri mai mari de orientare, fie

¹⁰ Vezi repertoriul pentru această zonă în monografia: N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița și Em. Zaharia, *Așezări din Moldova. De la paleolitic pînă în secolul al XVIII-lea*, București, 1970.

spre NV, fie spre NE, ar putea face parte din grupe de rit diferite, așa cum s-a constatat și în alte necropole din aceeași perioadă¹¹. De altfel, în necropola de la Miorcani au apărut și câteva morminte orientate cu capul la E și picioarele la V, sau cu capul la V și picioarele la E.

Gropile de morminte au formă rectangulară, printre ele putînd fi remarcate unele foarte înguste, iar altele foarte largi. Mai multe gropi prezintă amenajări de praguri de-a lungul pereților sau sînt prevăzute cu o nișă pe una din laturile lungi.

Scheletele se găseau de obicei la mijloc, orientate pe axul lung al gropilor. Alte schelete, orientate tot pe direcția axului lung al gropii, nu ocupau o poziție centrală, ci se aflau lîngă una din laturile lungi, fie lîngă cea de est, fie lîngă cea de vest. Într-unul din morminte s-a semnalat și poziția în diagonală a scheletului. În mormintele cu nișă scheletele se aflau în interiorul acestora.

Poziția scheletelor nu este totdeauna aceeași. La unele morminte nu s-au putut face prea multe observații asupra poziției scheletelor, întrucît acestea erau parțial sau în întregime distruse. Unele schelete erau evident deranjate, oasele fiind mișcate din poziția lor anatomică, răscolite și împrăștiate pe tot cuprinsul gropilor. Marea majoritate a scheletelor se aflau în poziție întinsă pe spate, cu mîinile și picioarele întinse. Un număr destul de mare de schelete aveau mîinile îndoite din coate și așezate cu palmele pe bazin, torace sau chiar aduse la umăr; dintre acestea, unele aveau și picioarele îndoite din genunchi. Trei schelete erau cu picioarele încrucișate în regiunea tibialor. În cazuri mai rare, scheletele zăceau în poziție chircită, sau cu fața în jos.

Mormintele, mai ales cele de înhumăție, cuprind un bogat inventar, compus din aproape 350 vase de lut (fig. 4—6), un pahar de sticlă, 70 fibule (fig. 1/1, 3—7; 3/1) și 25 cataramă din bronz sau fier (fig. 1/2; 2), 32 piepteni de os, 9 cuțite de fier, 32 fusaiole de lut, piatră (fig. 3/6—8) sau sticlă, numeroase mărgelă, precum și diferite alte obiecte (fig. 3/2—5). O parte din morminte aveau în inventarul lor și oase de animale de la ofrande de carne.

La mormintele de incinerăție, în afară de urne și câteva fragmente de vase, nu este aproape nimic de semnalat, ca inventar.

Repartiția inventarului la înhumăți nu era uniformă; unele morminte aveau un număr mare de vase și obiecte, iar altele erau mai sărace sau lipsite cu totul de inventar. Astfel, la un număr de 35 morminte nu s-au descoperit vase de lut, 20 dintre acestea neavînd în preajma lor nici alte categorii de obiecte.

În legătură cu inventarul mai bogat sau mai sărac al mormintelor, unii specialiști consideră că aceasta ar indica poziția și categoria socială

¹¹ Ion Ioniță, *Das Gräberfeld von Independenta (Walachei). Zur relativen Chronologie und zu den Bestattungs — Beigaben — und Trachtsitten eines Gräberfelds der Sintana de Mureș — Cernjachov — Kultur*, în colecția *Saarbrücker Beiträge zur Altertumskunde*, 10, Bonn, 1972, p. 26—28, fig. 9.

a celui înmormintat. Cercetările mai recente au dovedit însă că pentru epoca migrațiilor, în majoritatea covârșitoare a cazurilor, altele sînt cauzele care explică prezența sau absența inventarului în morminte¹².

La Miorcani, ca de altfel și în alte necropole de același tip, se constată de exemplu că într-un mare număr de morminte nu se găsesc vase de lut. În același cimitir se află morminte care au însă și cite 8—10 vase sau chiar mai multe. În veacul al IV-lea al e.n. ceramica era un produs cu o foarte largă răspîndire și circulație, procurarea unuia sau a cîtorva vase de lut neputînd fi o problemă dificilă chiar pentru cele mai sărace familii. Absența vaselor de lut din unele morminte nu poate fi explicată, așadar, prin sărăcia celor care își îngropau semenii. Această opinie este confirmată și de faptul că în unele morminte fără ceramică se găsesc diferite alte obiecte de metal, a căror valoare depășește cu mult pe cea a vaselor de lut.

Analiza mormintelor din mai multe cimitire de același fel din Muntenia și Transilvania și anume de la Independența, Tîrșor, Spanțov, Izvorul și Sintana de Mureș¹³, a dovedit că absența sau prezența vaselor și a altor categorii de obiecte și podoabe, numărul lor mai mare sau mai mic, ca și poziția lor în morminte, sînt determinate de folosirea unor practici precise de ritual dintr-o anumită fază cronologică, practici care puteau fi completate, restructurate sau total modificate de la o etapă la alta, potrivit concepțiilor religioase care determinau și practici funerare corespunzătoare.

Studierea tipologică a materialelor descoperite în mormintele de la Miorcani ar fi bineînțeles extrem de importantă pentru încadrarea culturală și cronologică a necropolei. Totuși, spațiul restrîns al acestei lucrări nu ne îngăduie decît să rămînem la unele referiri cu totul generale și acestea privitoare numai la ceramică și fibule. Despre ceramică trebuie menționat că aceasta, cu foarte rare excepții, este lucrată la roată, din pastă fină (fig. 4/1, 2, 6 ; 5/1, 2, 5 ; 6/1—4, 6) sau zgrunțuroasă (fig. 4/3—5 ; 5/3, 6). Ca forme de vase se întîlnesc oale (fig. 4/3—5 ; 5/3, 4), căni (fig. 4/2, 6 ; 5/6), amforete (fig. 5/5), castroane și străchini (fig. 5/1 ; 6/1—4, 6), cupe (fig. 4/1) și pahare (fig. 5/2). Importurile de vase romane sînt puține, reducîndu-se doar la cîteva exemplare (fig. 6/5). Fibulele, în marea majoritate lucrate din bronz, sînt de tipul cu piciorul înfășurat (fig. 1/1, 3—5 ; 3/1). Pe lîngă acestea merită a fi menționate două fibule de bronz turnate, cu plăci romboidale la ambele capete (fig. 1/6, 7) și o fibulă de argint cu placă și semidisc.

Neoropola de la Miorcani, prin riturile și ritualurile funerare, prin obiceiurile de port, sesizate uneori prin prezența și locul obiectelor de toaletă și podoabă, ca și prin celelalte analogii în alte cimitire din aceeași

¹² *Ibidem*, p. 32—39, fig. 11—13.

¹³ Pînă în prezent au fost publicate doar rezultatele analizei mormintelor de la Independența (vezi nota 11).

zonă sau din regiuni mai îndepărtate, aparțin culturii Sintana de Mureș-Cerneahov din vremea migrației goților¹⁴.

Practicile funerare și tipologia inventarului descoperit până acum nu permit datarea cimitirului de la Miorcani încă din faza cea mai veche a culturii Sintana de Mureș. Astfel, numărul foarte mic de incinerări situează necropola de la Miorcani într-o fază mai târzie a acestei culturi. Dacă se ține seama de tipologia ceramicii și mai ales a diferitelor categorii de fibule și cataramе, de felul în care acestea au fost încadrate cronologic în alte cimitire asemănătoare, atunci cele mai vechi morminte din necropola de la Miorcani s-ar putea data aproximativ într-o etapă de mijloc a culturii Sintana de Mureș. Păstrăm totuși rezerva cuvenită cu privire la începuturile acestei necropole, avînd în vedere că prin săpăturile viitoare ar mai putea fi descoperite și morminte dintr-o fază mai veche.

În ceea ce privește datarea celor mai tîrzii morminte de la Miorcani, pe baza unor elemente de rit, cum ar fi orientarea V—E, dar mai ales după unele variante tîrzii ale fibulelor cu piciorul înfășurat, după fibulele de bronz turnate, cu plăci romboidale la ambele capete, ca și după unele tipuri de cataramе, acestea ar putea fi încadrate către sfîrșitul secolului al IV-lea e.n. și posibil chiar la începutul celui următor.

Din studierea grupului de așezări și cimitire aparținînd culturii Sintana de Mureș s-a ajuns la concluzia că această cultură aparține unei populații eterogene, formată din autohtoni și triburi sarmatice și germanice. Din această cauză, foarte adesea este dificil de a mai sesiza originea diferitelor elemente care compun această cultură, mai ales după ce ele s-au schimbat pe parcurs, suferind uneori evoluții și modificări substanțiale. Sesizarea acestor caracteristici etnice nu a fost posibilă de fiecare dată. Este adevărat, anumite componente etnice sînt mai vizibile, mai pregnante în unele cazuri.

Pornind de la observațiile de mai sus, facem precizarea că elementele autohtone, ca și acelea aparținînd triburilor germanice, sînt deocamdată mai greu sesizabile la Miorcani. Chiar dacă anumite caracteristici ale unor vase, ca și originea unor categorii de obiecte, pot fi puse unele pe seama autohtonilor, iar altele pe cea a triburilor germanice, acestea

¹⁴ Vezi bibliografia problemei la I. Nestor, *Die menschliche Gesellschaft an der unteren Donau in vor- und nachrömischer Zeit*, în *Rapports, II, Antiquité, XI-e Congrès International des Sciences Historiques*, Stockholm, 21—28 août 1960, p. 129—134; Gh. Diaconu, *Țirgșor. Necropola din secolele III—IV e.n.*, București, 1965; B. Mitrea și C. Preda, *Necropole din secolul al IV-lea e.n. în Muntenia*, București, 1966; Ion Ioniță, *Contribuții cu privire la cultura Sintana de Mureș-Cerneahov pe teritoriul Republicii Socialiste România*, în *Arh. Mold.*, IV, 1966, p. 189—252.

sînt în general puține și nu dau deocamdată un răspuns clar cu privire la prezența și numărul indivizilor aparținînd celor două populații.

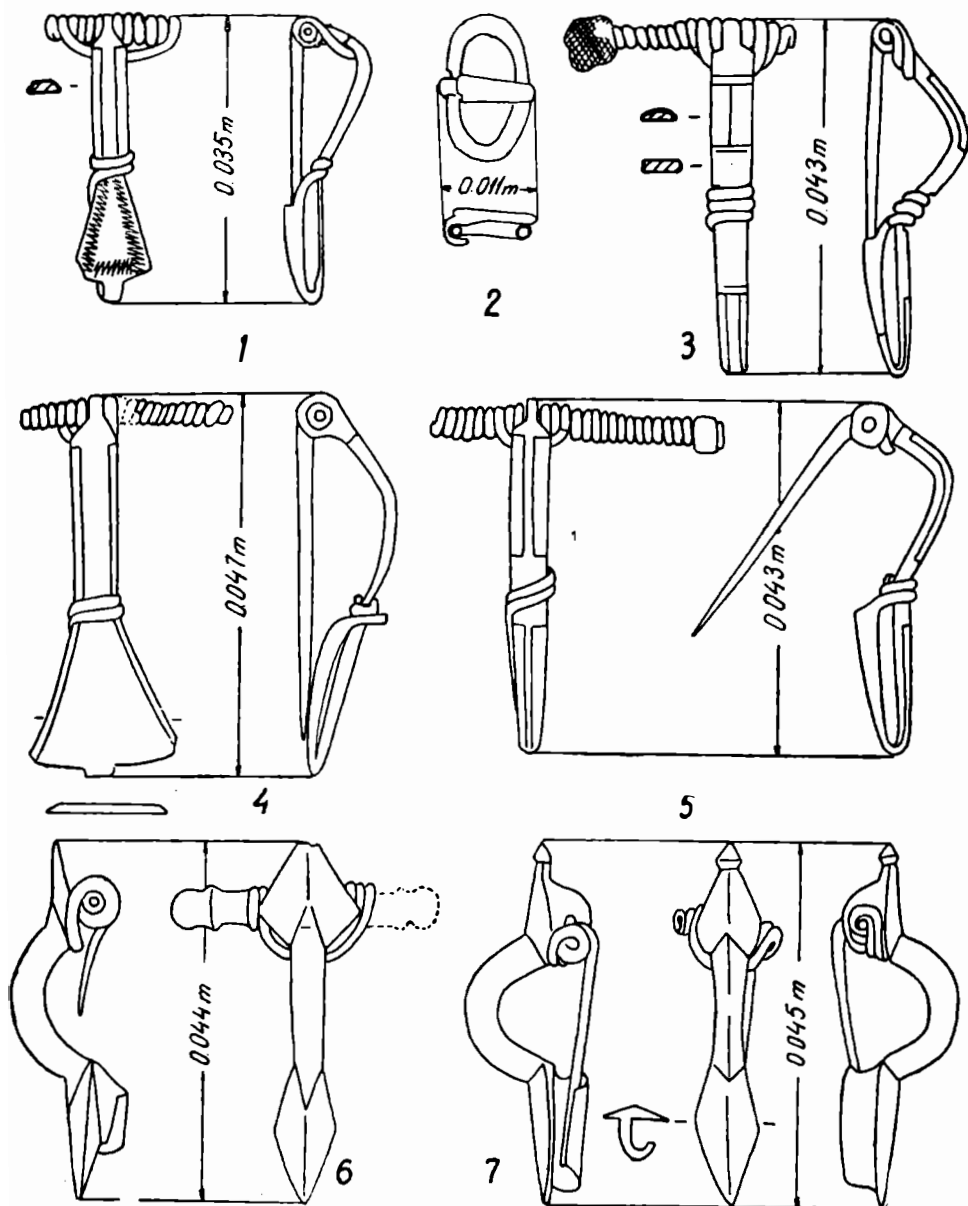

Fig. 1 — Miorcani. Fibule (1, 3—7) și cataramă (2) : 1 — M.21 ; 2 — M.65 ; 3 — M.35 ; 4 — M.32 ; 5 — M.47 ; 6 — din strat ; 7 — M.1.

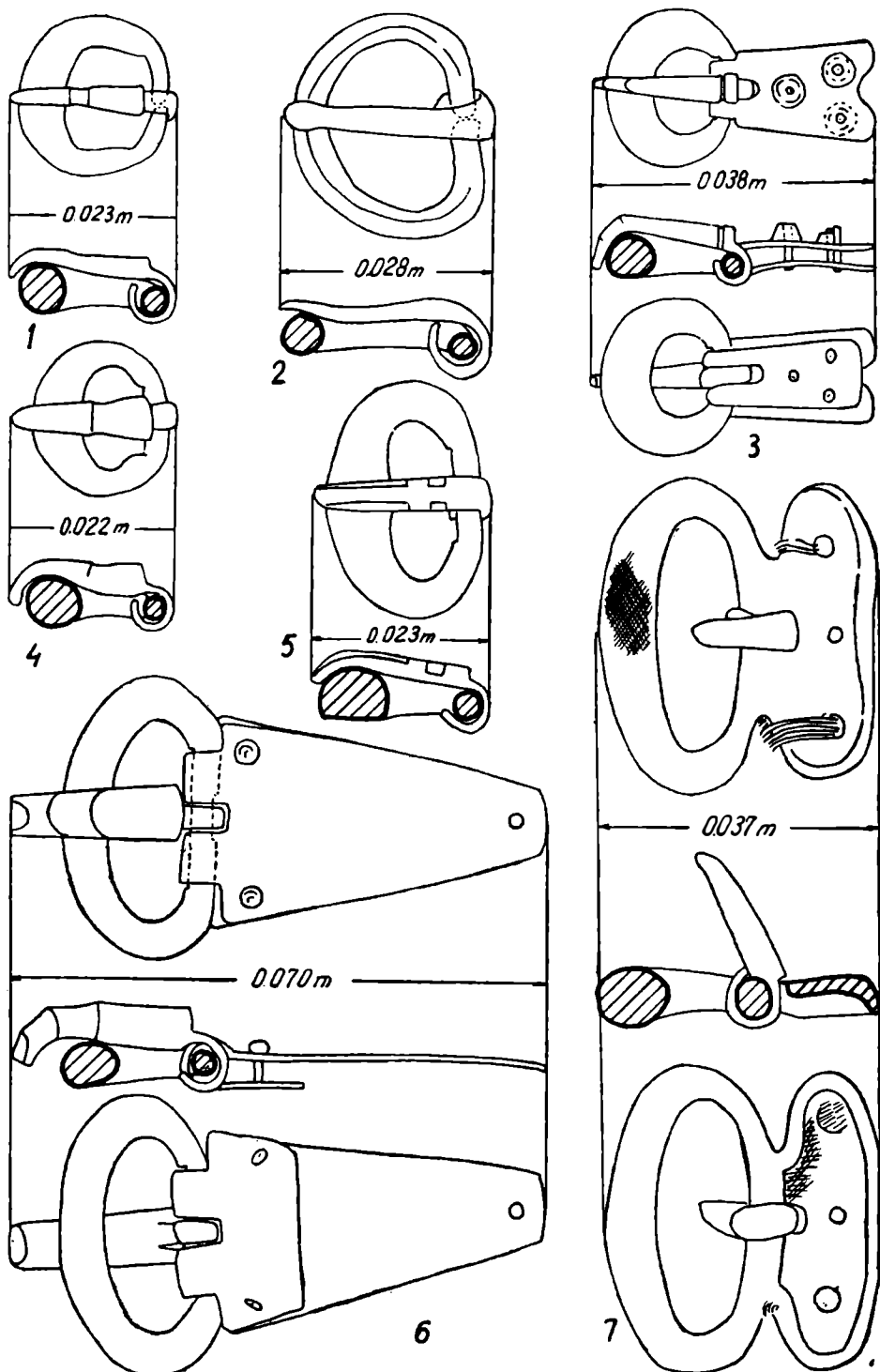

Fig. 2 — Miorcani. Catrame: 1 — M.47; 2 — M.13; 3 — M.1; 4 — M.33; 5 — M.28; 6 — M.46; 7 — M.32.

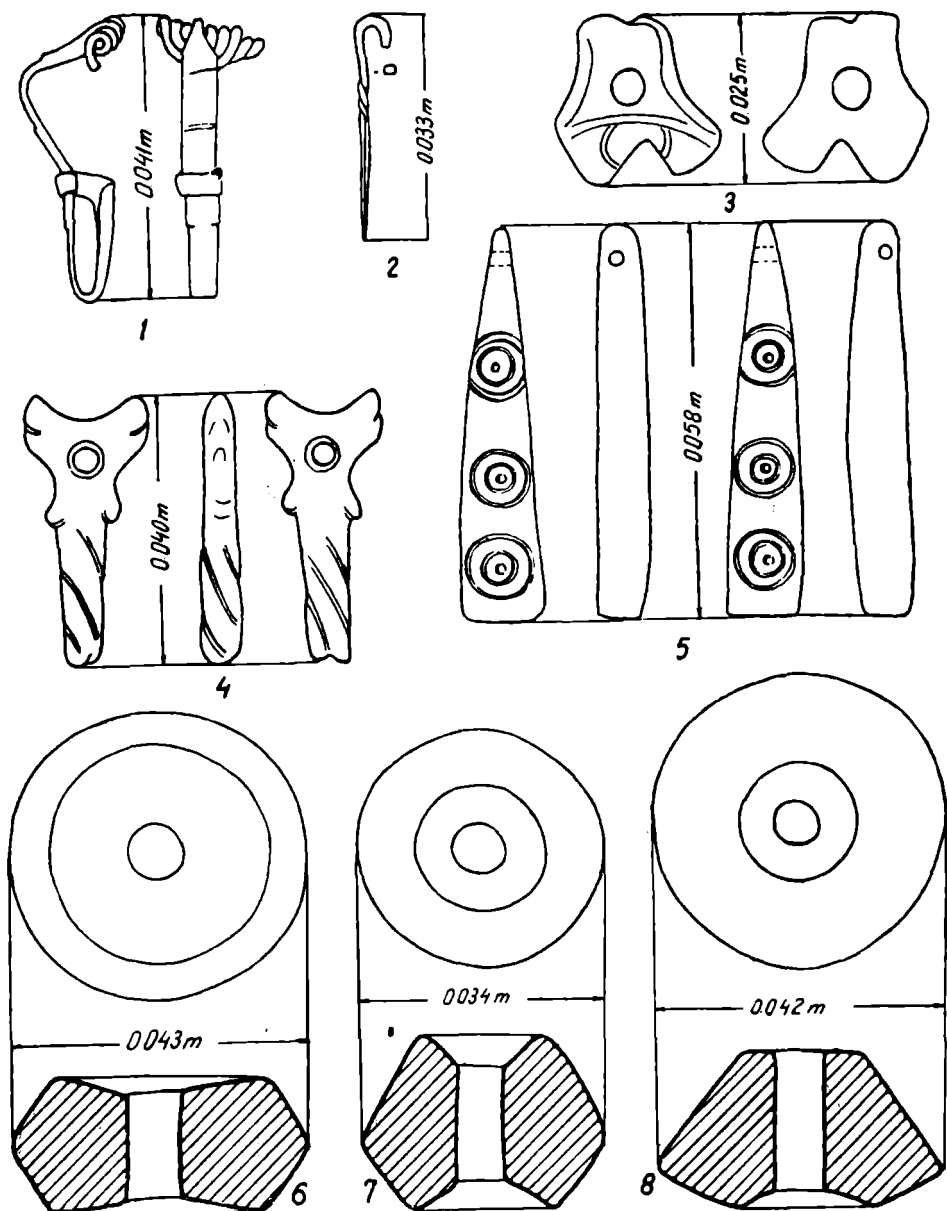

Fig. 3 — Miorcani. Fibulă (1 — M.55), ace din bronz (2 — din strat) și os (4 — M.28), fragment de oglindă (3 — M.48), pandativ prismatic din os (5 — din strat) și fusaiole (6 — M.20; 7 — M.16; 8 — M.47)

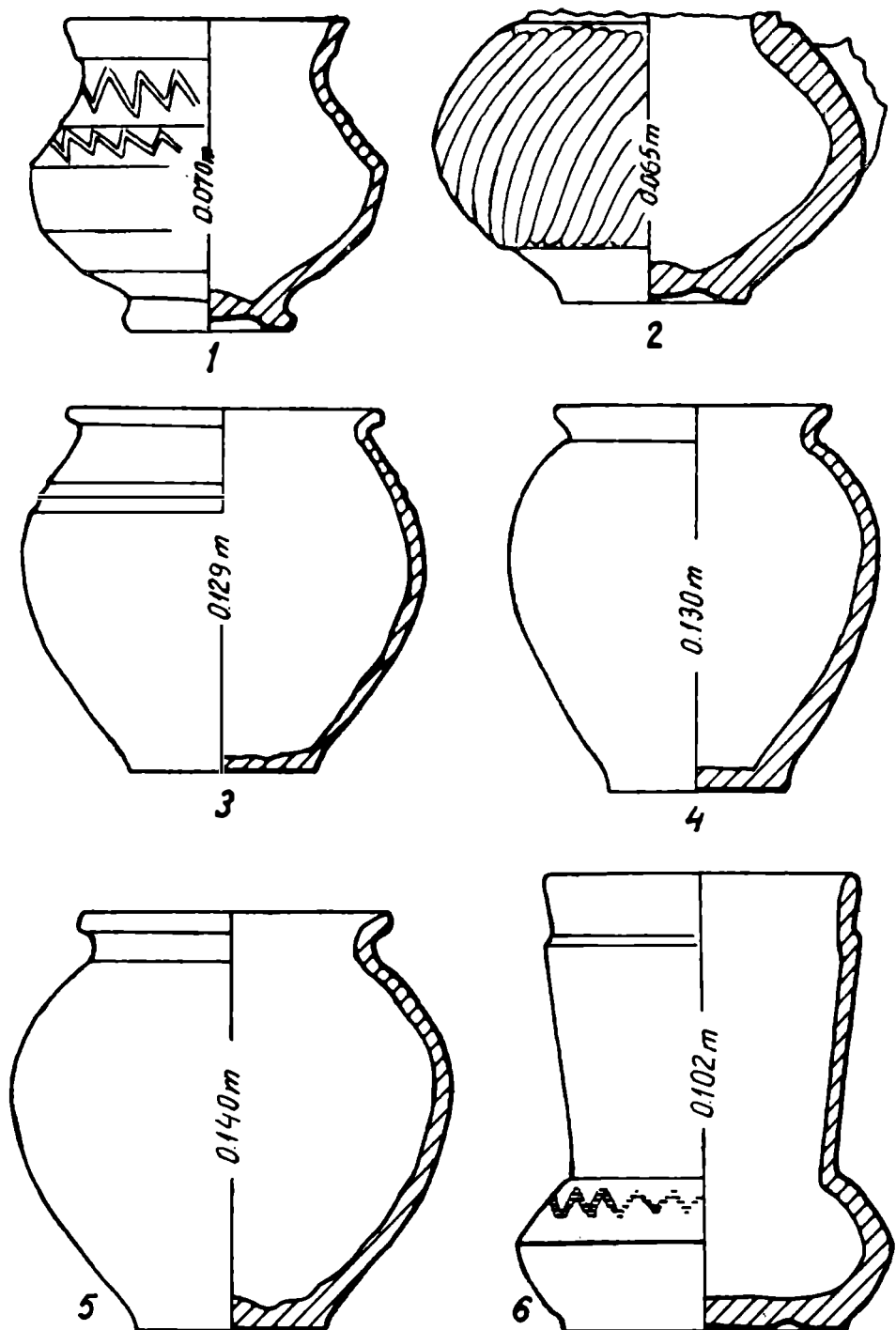

Fig. 4 — Miorcani. Vase lucrate la roată din pastă fină (1, 2, 6) și zgrunțuroasă (3—5: 1 — M.50 ; 2 — M.26, gîrăco M.14, palatuleu M.17 ; 5 — M.20 ; 6 — M.28

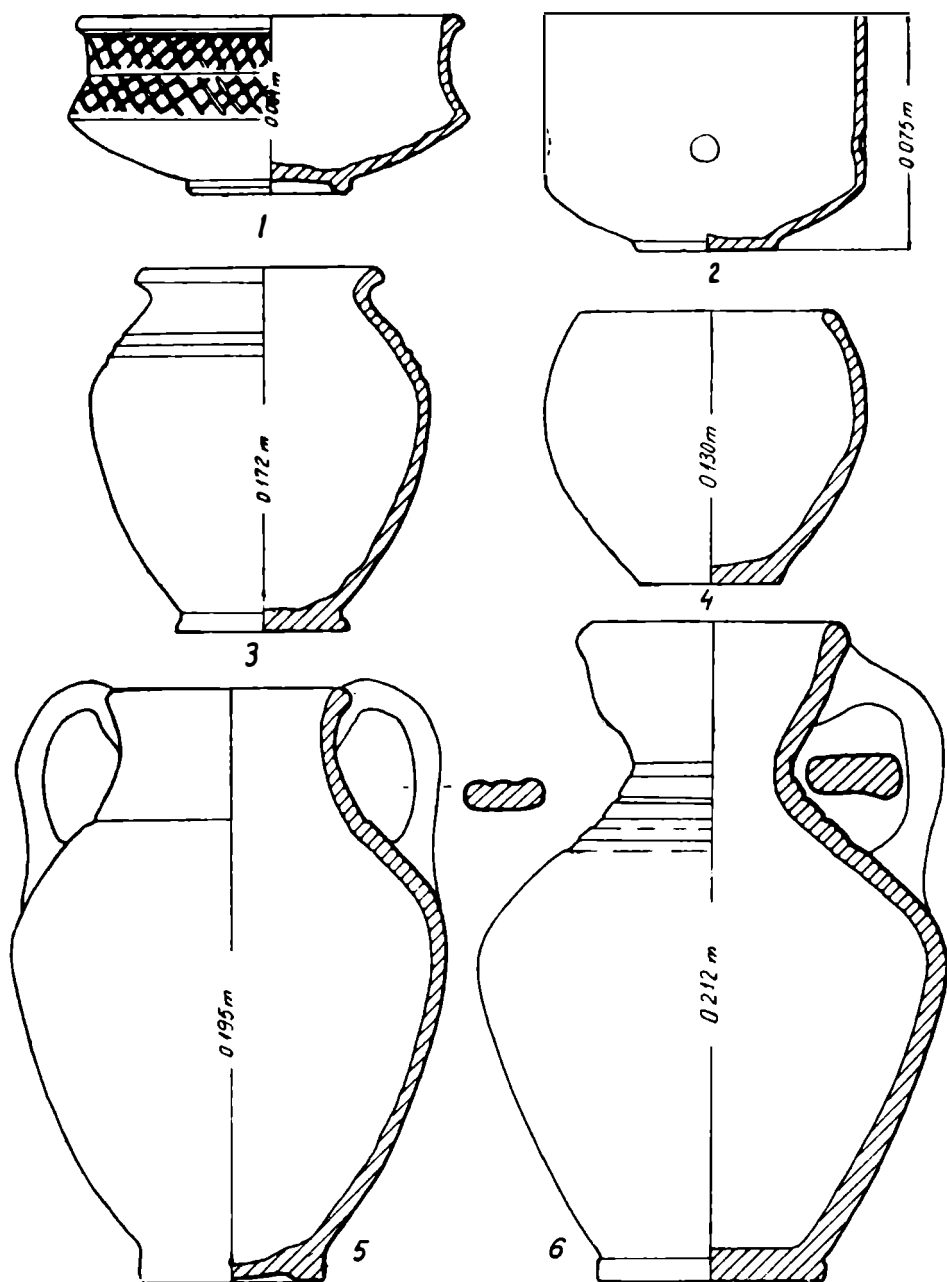

Fig. 5 — Miorcani. Vase lucrate la roată din pastă fină (1, 2, 5) și zgrunțuroasă (3, 6) și lucrat cu mina din pastă poroasă (4): 1 — M.60; 2, 4, 5 — M.28; 3 — M.38; 6 — M. 63.

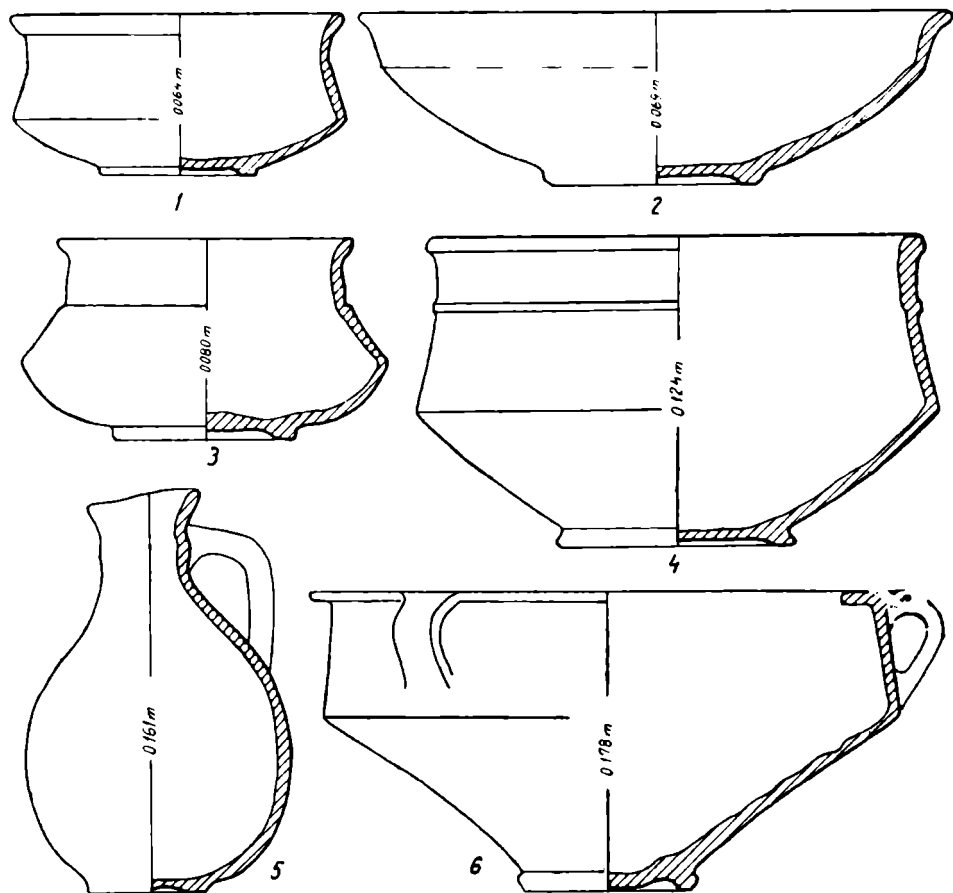

Fig. 6 — Miorcani. Vase lucrate la roată din pastă fină (1 — 4, 6) și de import, roman (5): 1 — M.15; 2, 6 — M.7; 3, 4 — M.13; 5 — M.8.

Analizînd variantele de rit și de ritual din mormintele de la Miorcani, se constată că elementele sarmatice sînt mai pregnante. De altfel, trebuie menționat că în nici o altă necropolă aparținînd culturii Sintana de Mureș prezența populației sarmatice nu este așa de evidentă ca la Miorcani. Astfel, cităm mormintele ale căror gropi prezintă praguri (pe care uneori erau așezate vase) sau nișe, specifice lumii sarmatice. Poziția în diagonală a scheletului în groapă, ca și poziția încrucișată a picioarelor la alte schelete sînt de asemenea caracteristice în mormîntărilor sarmatice. Toate aceste elemente atestă la Miorcani nu numai influențe ale populației sarmatice, ci și prezența efectivă a acesteia.

LA NÉCROPOLE DU IV-ÈME SIÈCLE DE N.È. DE MIORCANI
(DÉP. DE BOTOȘANI)

Résumé

Entre 1966—1973, sur le territoire du village Miorcani (commune Rădăuți-Prut, dp. de Botoșani) ont été exécutées des fouilles archéologiques dans une nécropole datant du début de l'époque des migrations, dont on a découvert jusqu'à présent 13 tombes d'incinération et 121 tombes d'inhumation.

Dans les tombes d'incinération, d'une profondeur de 0,30—0,65 m, les os calcinés étaient mis dans une urne; dans un seul cas les os calcinés étaient placés directement sur le fond de la fosse. L'inventaire de ces tombes est représenté presque exclusivement de céramique.

Les tombes d'inhumation ont une profondeur de 0,40—2,80 m. Leur orientation est diverse, notamment N—S, NE—SO, NO—SE, E—O et O—E. Les fosses sont de forme rectangulaire, plus larges ou plus étroites, étant parfois munies de seuils ou de niches. Dans une fosse le squelette se trouvait dans une position diagonale. En général les squelettes étaient en position allongée sur le dos, les mains et les pieds étendus. Dans quelques tombes les mains étaient pliées et placées sur l'abdomen, sur la poitrine ou ramenées vers l'épaule. Dans les mêmes tombes les jambes se trouvaient parfois les genoux pliés. Trois squelettes avaient les jambes en croix dans la région des tibias.

Les tombes, surtout les tombes d'inhumation, contenaient un riche inventaire composé de presque 350 récipients d'argile (fig. 4—6), une coupe en verre, 70 fibules (fig. 1/1, 3—7; 3/1) et 25 boucles de ceinture (fig. 1/2; 2) en bronze ou en fer, 32 peignes en os, 9 couteaux en fer, 32 fusaïoles en argile, en pierre (fig. 3/6—8) ou en verre, de nombreuses perles et plusieurs objets divers (fig. 2/3—5). Une partie des tombes contenaient dans leur inventaires des os d'animaux provenant des offrandes en viande.

D'après les rites et les rituels funéraires tout comme d'après l'inventaire d'objets et de céramique, la nécropole de Miorcani appartient à la civilisation Sîntana de Mureș et doit être datée généralement au IV-e siècle de n.è.